

ALTAY DİLLƏRİNİN TƏDQIQI TARİXİNƏ DAİR
/ Yapon dili olmadan /**O.B.CƏLİLBƏYLİ**
Bakı Dövlət Universiteti

Biz öz işimizin əsas hissəsində yapon dili daxil olmaqla Altay dillərinin tədqiqi tarixini təfəssilatı ilə nəzərdən keçirdik [1]. Burada isə yapon dili olmadan altayşünaslıq məsələlərinə diqqət yetirmək istəyirik.

Bununla əlaqədar olaraq belə bir sual ortaya çıxıb bilər: Həmin məsələlər bir-birini təkrar etmirmi? Qəti şəkildə deyə bilərik ki, təkrar etmir. Müasir altayşünaslıq bir çox elə məsələlərlə məşğul olur ki, hansı isə konkret bir dilin kənarında qalması onun işlərində elə bir natamamlıq yaratmır.

Müasir altayşünaslıq uzun çəkən fasilədən sonra öz problemlərini müəyyənləşdirib, olduqca fəal surətdə onların araşdırılması ilə məşğuldur.

Altayşünaslar həmin işə başlayarkən bir tərəfdən müqayisəli – tarixi dilçiliyin, xüsusən də hind-Avropa dilçiliyinin nailiyyətlərindən istifadə etmişlər, o biri tərəfdənsə əldə olan materialları saf-çürük etməklə, öz axtarıqlarının istiqamətlərini müəyyənləşdirməyə cəhd göstərmişlər.

Qeyd etmək lazımdır ki, bu fəaliyyət ideya rəqibləri ilə ciddi mübarizə şəraitində keçmişdir.

V.İ.Tsintsius «Altay dillərinin bəzi leksik modelləri haqqında» məqaləsində göstərir ki, türk, monqol və tunqus-mancur dillərindən ibarət olan Altay dilləri şəkilçili tipli iltisəqiliklə morfoloji baxımdan oxşarlıq nümayiş etdirir. Lakin bu oxşarlıqdan danışarkən adətən şəkilçilər silsiləsinin calanmasının xarakterik olduğu formadüzəltmə üsulu nəzərdə tutulur [2, 297].

V.İ.Tsintsius qeyd edir ki, bununla belə, Altay dillərinin leksik vahidlərinin quruluşu xüsusi diqqətə layiqdir. Həmin dillərdə şəkilçili sözdüzəltmə əsas yer tutsa da, şəkilçiləşmə ilə məhdudlaşmayan sözyaratmanın da cürbəcür imkanları vardır. Altay qrupu dillərində şəkilçili sözdüzəltmə əsas yer tutsa da, şəkilçiləşmə ilə məhdudlaşmayan sözyaratmanın da cürbəcür imkanları vardır. Bunlar arasında binomlar, yaxud qoşa sözlər mühüm yer tutur [2, 297].

V.İ.Tsintsiusun məqaləsində Altay dilləri üçün tipik olan leksik törəmələrin iki qrupundan bəhs edilir. Bunlar topluluq mənəli isimlər və predmet, yaxud əşyavi əlamətə malik olma və ya olmama bildirən isimlərdir. Müəllif belə hesab edir ki, bəzi isimləri təkcə mənalarına görə deyil, əsaslarının quruluşuna görə də topluluq bildirən siniflərə aid etmək lazım gəlir.

Bu cür siniflərdən birini – **q** şəkilçisi ilə əmələ gələn isimlər təşkil edir: evenk.**zaqda-q** «şamlıq» **zaqda** «şam»; **bolqi-q** «sidr pöhrəliyi» **bolqit** «sidr pöhrəsi» [2, 298].

Türk dillərində bu mənə –**lıq** şəkilçisi ilə verilir. V.İ. Tsintsiusun məqaləsində buna aid misallar az deyildir. Biz azərb. **güllük, pöhrəlik, şamlıq, qa-mışlıq** və s. qeyd edə bilərik.

Tunqus- mancur topla adlarının semantik paralelləri V.İ. Tsintsiusa belə güman etmək üçün əsas verir ki, monqol və türk dillərində bu tipli sözdüzəltmə üsulu vardır: yaz.monq. **zigasan**, monq. **zaqas/an/**, bur. **zarah/an/** «(ümumiyyətlə) balıq»; türk. **balık**, tat., yak. **balıq**.

Altay dillərində leksik törəmələrin tipoloji oxşarlığına misalların ikinci qrupunu bu dillər üçün tipik olan hansı isə predmetə və ya keyfiyyətə malik olma və yaxud olmama bildirən sözlər təşkil edir. Məsələn: yaz..monq. **mo -ritu/moritoy/** «atlı», **mori-qüy** «atsız», türk. **atlı, atsız**, yaz. monq. **amta-tu**, «dadlı», **amta-üqey** «dadsız», türk. **tat-lı, tat-sız** [2, 306].

Türk dillərində cəmliyin qeyri-məhsuldar olan şəkilçiləri də böyük maraq doğurur. Cüt bədən üzvləri üçün türk dillərində – **k** şəkilçisi aşkar edilmişdir. Müq. et: türk. **kulak, bıyık** // evenk. **koru-cta** «qulaq», **qurqa-iqa** «bığ» [2, 306].

Türkcə qeyriməhsuldar – **z** şəkilçisinin müqabilləri Altay dillərində topluluq-cəmlik bildirən şəkilçi kimi işlənir: evenk. **yo-sa**, manc. **ya-sa**, even. **ya-sal**, nan..**na-sal** // yaz.monq.**ni-dün** // türk.**gö-z**.

Demək lazımdır ki, cəmliyin qeyri-məhsuldar olan –**q** və –**z** şəkilçiləri daha geniş material əsasında A.Axundovun iki məqaləsində nəzərdən keçirilmişdir [3;4].

V.İ. Tsintsius sözdüzəltmə və formadüzəltmə modellərindən bəhs edərkən «göz-su» tipli mürəkkəb söz modellərini də qeyd edir: manc. **yasa müke, yasa y müke** hərfən: «göz suyu», «göz-su», **yasa silən – qu** hərfən: «göz şehi», türk. **göz yaşı**, xak. **xarax uta** [2, 306-307].

V.İ. Tsintsius «Altay dillərinin müqayisəli leksikologiyası məsələləri» məqaləsində o vaxta qədər mövcud olan müqayisəli-fonetik və müqayisəli-qrammatik tədqiqatları nəzərə almaqla, Altay dillərinin 4 qrupunu ayırd etməyi mümkün bilir: türk, monqol, tunqus-mancur və Koreya dil ailələri [5, 77].

Müəllif belə hesab edir ki, altayşünaslığın əldə etdiyi nailiyyətlərin yoxlanması, bütövlükdə Altay dillərinin genetik qohumluğunun əlavə dəlillərini aşkar etmək üçün faktik materialın çərçivəsini genişləndirmək və onun təhlili metodikasını dərinləşdirmək lazımdır [5, 78].

V.İ. Tsintsius yeni leksik /deməli, eyni zamanda fonetik və morfoloji/ paralellərin seçilməsinin ən əlverişli üsulu kimi Altay dillərinin lüğət ehtiyatının tematik bölgülər üzrə nəzərdən keçirilməsini lazım bilir. Deməliyə ki, həmin proqram qismən «Altay dillərinin ümumiliyi problemi» məcmuəsində, tam şəkildə isə «Altay dillərinin müqayisəli leksikologiyası» [6] və «Altay dillərinin müqayisəli morfolojiyası» [7] əsərlərində yerinə yetirilmişdir.

O.P. Sunik «Altay dillərinin ümumiliyi problemi» məqaləsində göstərir ki, yalnız özlərinin tarixi inkişafında götürülmüş dil faktları bizi həm qohum olmayan dillər arasında «qohumluğ»un müəyyən edilməsindən, həm də qohumluğu üzə çıxarıb, tarixə qədərki dövrlərin

dəriniyyətinə gedib çıxan dillərin qohumluğunu inkar etməkdən çəkindirə bilər. Dilçilik elminin bu mövzuda heç də asan olmayan suallarına söz-anlayışların siyahısı yox, müqayisəli-tarixi metod cavab verə bilər [8, 15].

Müəllif öz tezislərini bu cür yekunlaşdırır: 1. Altay dillərinin ümumiliyi problemi ciddi diqqətə layiqdir. 2. Altay dillərinin müqayisəli tarixi qrammatikası və leksikologiyasının əsaslarını inkişaf etdirmək lazımdır. 3. Altay dillərinin nəzəriyyəsinin, ümumiyyətlə, inkar edilməsi və müdafiə edilməsindən əl çəkib, konkret müqayisəli-tarixi tədqiqatlara keçməli və onları elmi müzakirə predmetinə çevirmək lazımdır [8, 21].

İ.V.Kormuşin «Altay dillərinin müqayisəli öyrənilməsinin metodikasına dair» məqaləsində belə hesab edir ki, leksikanın müqayisə olunması onun yalnız söz yuvaları şəklində aparılıb, morfologiyaya istinad etməyə imkan verdiyi halda inandırıcıdır. Onun fikrincə, dillərin genetik qohumluğunun dəlil-sübutları sistemində səs uyğunluqları və daxili bərpa metodu morfoloji meyarlarına baxış təbə rol oynayır. İ.V.Kormuşin həmin mövzuda olan mülahizələrinə bu cür yekun vurur: «... müqayisəli-tarixi metod, xarici və daxili bərpa, dillərin tarixi inkişafının mənzərəsini tam bərpa edir, özü də bu bərpa yalnız morfologiyadan başlayır və morfologiya sayəsində sübut edilə bilər. Bu nəticə Altay dil birliyinin öyrənilməsinin metodlarına da aiddir» [9, 30].

«Altay dillərinin ümumiliyi problemi» məcmuəsində getmiş məqalələrin birində Koreya və çuvaş dilləri arasında bəzi səs uyğunluqlarından söhbət gedir. Bunlar söz köklərində və sözdüzəldici şəkilçilərdə müşahidə olunur. Müəllif qeyd edir ki, mövcud paralellərin bir çoxunu vaxtilə Q.İ.Ramstedt də qeyd etmişdir.

Bunların bəziləri Azərbaycan dili nöqtəyi-nəzərindən də maraq doğurur.

kor. **sem** «hesab» < **se-** «hesablamaq»

çuv. **sum** «hesab» < **su-** «hesablamaq», «oxumaq» (yazını)

kor. **çuqım** «ölüm» < **çuk-** «ölmək»

çuv. **vilem** «ölüm» < **vil** - «ölmək» [10, 309 və s.].

Fəldən isim düzəldən **-m (-ım, -im, -um, -üm)** şəkilçisi Azərbaycan dilində də eyni məqamda işlənir: **ölüm, dirim / ölüm-dirim; biçim, büküm** və s. Kor. **çuqım** sözü ilə əlaqədar olaraq azərb. **canı çıxmaq** ifadəsini yada salmaq olar.

Məqalədə **-m** şəkilçisindən başqa, **-u, -e, -ka, -an, -ma** şəkilçiləri ilə düzələn ləkəmlərin paralelliyi də nəzərdən keçirilmişdir. Bunlar arasında çuv. **ulma** «alma» sözü də vardır. Uyğun müqayisələr azərb. **alma** sözünün tarixinin nə qədər qədimlərə gedib çıxdığını da sübut edir.

V.F.Malkov qeyd edir ki, Koreya və türk , o cümlədən çuvaş dilləri arasında çoxlu miqdarda leksik paralellər tapmaq olur.

Məcmuədə getmiş maraqlı əsərlərdən biri də N.A.Baskakovun «Ən qədim şivələrin areal konsolidasiyası və Altay dillərinin genetik qohumluğu» məqaləsidir. O, yazır: Altay dilləri yaxın qohum olan tayfaların şivələrinin areal birləşməsinin nəticəsi olub, bunlardan türk, monqol, tunqus-mancur və Koreya-yapon kimi konkret dil qrupları yaranmışdır. Hər bir qrup formalaşarkən onların lüğət tərkibinə adstrat

dillərin ünsürləri daxil olmuşdur ki, bu da hər bir qrupun dillərinin qrammatikası və leksikasında mühüm fərqlərə səbəb olmuşdur [11, 320].

Beləliklə, biz görürük ki, yapon dilinin Altay dilləri sırasına aid edilməsi müasir altayşünaslıqda özünə get-gedə daha çox tərəfdar tapır. Amma bununla belə, altayşünaslığa həsr olunmuş iri həcmli əsərlərdə yapon və Koreya dillərinin materialları digər Altay dillərinin materialları ilə eyni səviyyədə işə cəlb edilmir.

Məcmuədə görkəmli rus sovet yaponşünası N.A.Sıromyatnikovun «Altay dillərində ümumi morfevlərin müqayisəli-tarixi öyrənilməsi metodikası» məqaləsi də vardır. Burada yaponşünas alim altayşünaslıq məsələləri ilə məşğul olan başqa müəlliflərlə bərabər hüquqda çıxış edir. Qeyd etmək lazımdır ki, o, bir çox altayşünaslar kimi ümumi sözlərlə danışmayıb, düşünülmüş faktlara əsaslanan dəlil-sübutlarla çıxış edir.

N. A.Sıromyatnikov qeyd edir ki, o bəzi başqa komparativistlərin ardınca, Altay dilləri sırasına Koreya və yapon dillərini də daxil edir [12, 51].

Tədqiqatçı yapon dilini başqa dillərlə müqayisə edərkən ciddi metodikadan istifadə etməyi vacib bilir. Həmin metodikanın əsas prinsipləri bunlardır:

- predmetlər və onların adları yox, dil vahidləri müqayisə edilir.
- sözlər yox, morfevlər müqayisə edilir.
- başqa dillərin sözlərində bir yerə cəm olmuş samitlərə yapon dilində bir samit uyğun gəlir. Heca sonundakı samitlərə bu dildə uyğun gələn səs yoxdur.

- söz və morfevləri tədqiq edərkən onların qeydə alınmış ən qədim simalarını müqayisəyə cəlb etmək lazımdır.

- leksikanı müqayisəli şəkildə öyrənərkən ümumi morfevlər həmin və yaxud oxşar mənada bütün dillərdə müqayisə olunur. Təkbətək və yaxud cüt-cüt öyrənmək az sərfəlidir.

- ümumi morfevləri müqayisə edərkən müntəzəm fonetik uyğunluqlar aşkar edilməlidir.

- yapon sözlərini başqa dillərin sözləri ilə müqayisə edərkən saitlərin geriyyə assimilyasiyasını («i» saitinin sınımasını) nəzərə almaq lazımdır.

- müxtəlif dillərin morfevlərini müqayisə edərkən qohum köklərin mənaca inkişafını nəzərə almaq lazımdır.

- ümumi sətəqlidi, yaxud obraztəqlidi kökləri, ideofonları, uşaq dilinə xas olan sözləri aşkar etmək lazımdır.

N.A.Sıromyatnikov alınmaların altayşünaslıq üçün böyük əhəmiyyəti olduğunu qeyd edir. Altay nəzəriyyəsinin əleyhdarları türk, monqol və tunqus-mancur dilləri arasında özünü göstərən ümumiliklərin az qala hamısını alınma kimi izah etməyə hazırdırlar. Yapon və Koreya dillərinin verdiyi material, bax, burada kənar gəlir. Ən qədim mənbələrdə olan söz beş qrupun hamısı, yaxud onlardan bəziləri üçün ümumidirsə, demək, o, ən qədim ümumiliklərdəndir. Tədqiqatçı belə hesab edir ki, bu metod xüsusən Altay nəzəriyyəsinin gələcək inkişafı və yoxlanılması üçün səmərəli ola bilər.

Bizim işimiz resenziya deyildir və məcmuədə getmiş hər bir məqalə barəsində danışmaq bizim vəzifəmizə daxil deyildir. Bununla belə, burada olan bir çox başqa məqalələrin tematikasına fikir vermək lazımdır.

Bu, tədqiqatların ümumi istiqamətini müəyyənləşdirməkdən ötrü vacibdir.

T.A.Bertaqayevin məqaləsi Altay dillərinin etimologiyasında daxili bərpa metodunun yeri məsələsinə həsr edilmişdir [13].

S.Y.Yaxontovun məqaləsində leksika dillərin qohumluğunun əlaməti kimi qiymətləndirilir [14].

T.İ.Petrova və T.Q.Buğayevanın məqaləsində tunqus-mancur və başqa Altay dillərində «qırmızı» əlaməti ifadə edən sözlərin ümumi kökləri və leksik modelləri məsələsi nəzərdən keçirilir [15].

M.N.Xıdırov, Q.Y.Kornilov, T.M.Qaripov və P.R.Quzeyevin məqalələri Altay dillərində leksik paralellər məsələsinə həsr olunmuşdur [16,17,18].

Q.M.Vasileviç və L.İ.Semin məqalələri Altay dillərində məkanla bağlı təsəvvürlər və məkan bildirən terminlər məsələlərindən bəhs edir [19,20].

U.Ş.Baycuranın tədqiqatında Altay dillərində vurğu və intonasiyaya dair instrumental faktlar araşdırılır [21].

Q.P.Melnikovun məqaləsində monqol vokalizminin Altay fərziyyəsində rolu işıqlandırılır [22].

S.N.Muratov, Q.F.Blaqova, İ.V.Kormuşinin məqalələri Altay dillərində şəkilçi morfemlərə həsr olunmuşdur [23, 24, 25].

O.P.Sunikin məqalələrində Altay dillərində uyğun surətdə qayıdış əvəzlilikləri və «var olmaq», «olmaq» fellərindən bəhs olunur [26].

Bu sadalanan əsərlər məcmuədə çap olunmuş materialların heç də hamısını əhatə etmir.

Beləliklə, biz görürük ki, Altay dillərinin leksikologiyası və morfolojiyasına aid tədqiqatların bünövrəsi hələ bu məcmuədə qoyulmuşdur.

Biz bu xülasəni iki işin nəzərdən keçirilməsi ilə başa çatdırmaq istəyirik. Bunlar Altay dillərinin müqayisəli leksikologiyası və morfolojiyası ilə bağlıdır.

V.İ.Tsintsius Altay dillərinin müqayisəli leksikologiyası məsələlərinə özünün «Altay dillərinin müqayisəli leksikologiyasının vəzifələri» məqaləsində qayıtmışdır. Burada o, «Altay dillərinin müqayisəli leksikologiyasına dair öçərklər» də gedən materialları ümumi şəkildə əhatə etmişdir.

Həmin vəzifələr nədən ibarətdir?

V.İ.Tsintsius qeyd edir ki, leksikoloji axtarışlar dillərin tarixi-müqayisəli şəkildə öyrənilməsinin ayrılmaz hissəsidir. Dillərin genetik ümumiliyinin axtarılması faktiki olaraq leksikoloji müqayisələrdən başlanır. Bundan sonra müqayisə edilən sözlərin inkişaf xüsusiyyətləri və səs simasında ayrılıqların mahiyyətinə varmaqdan ötrü paralellərin seçilməsi gəlir. Bu, müqayisəli-tarixi mühakimələrin (hökmlərin) təməl daşdır.

Müəllif göstərir ki, xüsusi leksikoloji araşdırmalar müqayisəli-fonetik müşahidələrə əsaslanır. Müqayisəli-fonetik müşahidələrin müəyyən səviyyəsinə çatdıqda məxsusi leksikoloji araşdırmalar aparmaq mümkün olur. «Beləliklə, - deyə o öz fikrinə yekun vurur, - müqayisəli-fonetik öyrənmə lüğət materiallarına istinad edirsə, dərinləşdirilmiş leksikoloji tədqiqatlar uyğun fonetik normativlərin bütün kompleksinin nəzərə alınmasını tələb edir. Komparativ səpkidə işlənilib-hazırlanmış leksikoloji problematika son nəticədə genetik cəhətdən qohum olan dillərin zənn

edilən ümumi ilkin lüğət fondunun aşkar edilməsinə gətirib-çıxarır; əlbəttə, onun semantik, morfoloji və fonetik baxımdan səciyyələndirilməsi ilə birlikdə» [28, 3].

Bu məqsədə çatmaq üçün ən qısa yol olaraq, o, Altay dillərinin lüğət materiallarını geniş leksik seriyalar üzrə icmalının verilməsini göstərir. Məsələn, qohumluq terminləri, bədən hissələrinin adları, heyvan və bitki adları, yaşayış tikililəri, onların hissələrinin adları, qab-qacaq, nəqliyyat vasitələri və qoşqu vasitələrinin adları, hərəkət ifadələri fellərinin müxtəlif semantik qrupları və s.

Altay dillərinin müqayisəli morfoloqiyasının baş redaktoru O.P.Sunik kök və şəkilçi morfemlərin müqayisəli-tarixi istiqamətdə öyrənilməsinin əhəmiyyəti barəsində yazır: hind-Avropa dilçiliyinin çoxdan göstərdiyi kimi, bu, müxtəlif dil qruplarının, o cümlədən Altay dil qrupunun öyrənilməsi zamanı mühüm vəzifə olmuş və belə də qalır [29].

«Altay dillərinin müqayisəli morfoloqiyası öçerkləri» bu fikrin haqlı olduğunu bir daha təsdiq edir.

Yekun olaraq qeyd etmək istəyirik ki, Altay dillərinin müqayisəli-leksikologiyası və morfoloqiyası üzrə tədqiqatlar «Altay dillərinin etimologiyası» toplusunun meydana gəlməsi ilə nəticələnmişdir (1984). Bu, «Altay dillərinin müqayisəli leksikologiyası üzrə öçerklər» (1972) və «Altay dillərinin etimologiyası sahəsində tədqiqlər» (1978) topluları ilə birlikdə Altay dillərinin müqayisəli-tarixi tədqiqinə həsr olunmuş üçüncü topludur.

«Altay etimologiyası» tədqiqatında aşağıdakı mövzular işlənmişdir:

Altay dillərində paralel sinonim cərgələrin müqayisəli-tarixi tədqiqatda rolu; Söz başında gələn nəfəsli qoşadodaq «*p» və dilarxası «*k» samitləri ilə işlənən Altay ləksemlərinin etimologiyası (V.İ.Tsintsius – 31); Türk və başqa Altay dillərində coğrafi apelyativlərin etimologiyası (L.V.Dmitriyeva - 32); Koreya və başqa Altay dillərində «yaşıl-göy» rəng adlarının etimologiyası (T.Q.Buğayeva-33); Tunqus-mancur dillərində heyvan adlarının etimologiyası (K.A.Novikova-34).

Bizə belə gəlir ki, sadalanan mövzular adını çəkmədiyimiz başqa mövzularla birlikdə Altay dil əlaqələrinin tədqiqi ilə məşğul olan hər bir tədqiqatçının diqqət mərkəzində olmalıdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Cəlilbəyli O.B. «Altay dilləri nəzəriyyəsi və yapon dili» - Вак1, «Nurlan», 2004.
2. Цинциус В.И. О некоторых лексических моделях алтайских языков. Языковые универсалии и лингвистическая типология. М., Наука, 1969.
3. Ахундов А. Опыт фонетического обобщения и грамматического описания названий частей тела человека в азербайджанском языке. Советская тюркология, 1976, № 5.
4. Ахундов А. Названия частей тела человека, оканчивающиеся на -з в азербайджанском языке – Советская тюркология, 1978, № 3.
5. Цинциус В.И. Вопросы сравнительной лексикологии алтайских языков. Проблема общности алтайских языков. Л., Наука, 1971.
6. Очерки сравнительной лексикологии алтайских языков. Л., Наука 1972.
7. Очерки сравнительной морфологии алтайских языков. (Сборник статей). Л., Наука, 1978.
8. Суник О.П. Проблема общности алтайских языков. Некоторые итоги и ближайшие перспективы ее изучения. Проблема общности алтайских языков. Тез. докл. Л., Наука, 1971.

9. Кормушин И.В. К методике сравнительного изучения алтайских языков. Проблема общности алтайских языков. Л., Наука, 1971.
10. Мальков В.Ф. О некоторых звуковых соответствиях в лексике корейского и чувашского языков. Проблема общности алтайских языков. Л., Наука, 1971.
11. Баскаков Н.А. Ареальная консолидация древнейших наречий и генетическое родство алтайских языков. Л., Наука, 1971.
12. Сыромятников Н. А. Методика сравнительно-исторического изучения общих морфем в алтайских языках. Проблема общности алтайских языков. Л., Наука, 1971.
13. Бертагаев Т.А. Внутренняя реконструкция и этимология слов в алтайских языках. ПОАЯ (1971).
14. Яхонтов С.Е. Лексика как признак родства языков. ПОАЯ (1971).
15. Петрова Т.И., Бугаева Т.Г. Общие основы и лексические модели в словах, обозначающих признак «красный» в тунгусо-маньчжурских и других алтайских языках. ПОАЯ (1971).
16. Хыдыров М.Н. Некоторые заметки к алтайским лексическим параллелям. ПОАЯ (1971).
17. Корнилов Г.Е. Алтайские параллели к чувашским названиям оленя, верблюда и слона – ПОАЯ (1971).
18. Гарипов Т.М., Кузеев П.Р. Башкирские родоплеменные названия и их алтайские параллели. ПОАЯ (1971).
19. Васильевич Г.М. Некоторые термины ориентации в пространстве в тунгусо-маньчжурских и других алтайских языках. ПОАЯ (1971).
20. Сем Л.И. К вопросу о пространственных представлениях и способах их выражения в алтайских языках. ПОАЯ (1971).
21. Байчура У.Ш. Инструментальные данные об ударении и интонации в алтайских языках. ПОАЯ (1971).
22. Мельников Г.П. Монгольский вокализм как система и алтайская гипотеза. ПОАЯ (1971).
23. Муратов С.Н. О тюркских аффиксах - таш /-даш и - түрүк /_-дүрүк в свете данных других алтайских языков. ПОАЯ (1971).
24. Благова Г.Ф. Комбинация аффиксов множественности – исконно алтайская константа или типологический параллелизм. ПОАЯ (1971).
25. Кормушин И.В. Явление фузии в истории алтайских языков и его значение для решения проблемы общности алтайских языков. ПОАЯ (1971).
26. Суник О.П. К вопросу о возвратных местоимениях в алтайских языках - ПОАЯ (1971).
27. Суник О.П. О глаголах «быть» и «стать» в алтайских языках. ПОАЯ (1971).
28. Цинциус В.И. Задачи сравнительной лексикологии алтайских языков - Очерки сравнительной лексикологии алтайских языков. Л., 1972.
29. Суник О.П. Предисловие редактора. Очерки сравнительной морфологии алтайских языков Л., 1978.
30. Алтайские этимологии. Сборник научных трудов. Л., Наука, 1984.
31. Цинциус В.И. Параллельные синонимические ряды в языках алтайской семьи и их роль при сравнительно историческом изучении лексики. Алтайские этимологии.
32. Дмитриева Л.В. Этимологии географических апеллятивов в тюркских и других алтайских языках. Алтайские этимологии.
33. Бугаева Т.Г. К этимологии цветообозначений «зеленый - синий». Алтайские этимологии.
34. Новикова К.А. Названия животных в тунгусо-маньчжурских языках. Алтайские этимологии.

**ОБ ИСТОРИИ ИССЛЕДОВАНИЯ АЛТАЙСКИХ ЯЗЫКОВ
(ЗА ИСКЛЮЧЕНИЕМ ЯПОНСКОГО ЯЗЫКА)**

О.Б.ДЖАЛИЛБЕЙЛИ

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются некоторые работы по алтаистике, появившиеся в промежуток времени с 1971 по 1984 гг. Эти работы характеризуются с точки зрения актуальности их тематики.

Указанные работы сосредоточены в следующих сборниках: «Проблема общности алтайских языков» (1971), «Очерки сравнительной лексикологии алтайских языков» (1972), «Очерки сравнительной морфологии алтайских языков» (1978) и «Алтайские этимологии»(1984).

В этих сборниках сосредоточены главным образом труды, в которых нашли отражение материалы тюркских, монгольских и тунгусо-маньчжурских языков. В некоторых статьях привлечены к сравнению материалы и корейского языка.

**ON THE RESEARCH HISTORY OF THE ALTAIC LANGUAGES
(with the exception of Japanese)**

O.B.JALILBEYLI

SUMMARY

This paper is about some articles on the problems of Altaic languages written from 1971 to 1984.

These works are characterized as actual from the point of view of their subject.

Stated works are published in the following collections: "Problems of the Altaic Languages' community" (1971), "Study on the Altaic Languages' comparative lexicology" (1972), "Study on the Altaic Languages comparative morphology" (1978), "The Altaic etymologies"(1984)

Materials of Turkish, Mongolian and Tungus-manjur languages are reflected in these collections.

In several articles some materials on the Korean language are drawn to comparison as well.